

1.2. Стратегії формування культури життєтворчості особистості майбутніх вчителів музичного мистецтва

Анотація. Розглянуто стратегії формування культури життєтворчості особистості майбутніх вчителів музичного мистецтва в контексті духовності. Поняття «культура життєтворчості особистості» розглядається як процес її самореалізації і самоутвердження на основі гуманістичного ідеалу й у відповідності з культурними завоюваннями людства (за Н. Богдановою). Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, оскільки поняття «культура життєтворчості особистості» проаналізоване на перетині наук — філософії, психології, соціології та педагогіки, а як конструкт формується з урахуванням надбань вчених різних галузей гуманітаристики. При цьому використано метод критичного аналізу наукової літератури. Охарактеризовано теоретичні засади життєтворчості як джерела формування духовного потенціалу майбутніх фахівців музичного мистецтва. Обґрунтовано вектори формування культури життєтворчості особистості майбутніх вчителів музичного мистецтва на основі компетентнісної моделі учителя музичного мистецтва Т. Пляченко. Використовуючи аксіологічну настанову, виявлено, що формування ціннісних орієнтацій студентів на високохудожніх зразках української і зарубіжної музики ефективно відбувається у творчих мистецьких колективах (хорових, вокальних, інструментальних), які працюють у всіх вищих навчальних закладах під керівництвом відомих митців. Доведено, що одним із факторів фор-

¹ Карась Ганна Василівна. Доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри методики музичного виховання та диригування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

мування культури життєтворчості особистості майбутніх вчителів музичного мистецтва є участь студентів у міжнародних та всеукраїнських мистецьких конкурсах і фестивалях. О. Олексюк розробила методику розвитку духовного потенціалу особистості у вищій школі, яка ґрунтується на принципі фрактальної гармонії. Виявлено, що модернізація змісту музично-педагогічної освіти в Україні зумовлює не тільки оновлення і розробку нових навчальних програм, а й нові підходи до організації дистанційного навчання, самостійної навчальної і наукової діяльності студентів, формування їхньої власної траєкторії навчання. Доведено, що використання запропонованих українськими вченими оновлених методик навчально-виховної діяльності допоможе у формуванні культури життєтворчості особистості майбутніх вчителів музичного мистецтва в контексті духовності.

Ключові слова: культура життєтворчості, духовність, особистість, вчитель музичного мистецтва, аксіологічна настанова, заклади вищої освіти.

Hanna KARAS

1.2. Strategies for formation of a culture of life-creative personality of future music teachers

Abstract. The article considers the strategies for the formation of a culture of life-creating personality of future music teachers in the context of spirituality. The concept of «culture of life-creativity of a personality» is considered as a process of its self-realization and self-affirmation on the basis of a humanistic ideal and in accordance with the cultural achievements of humanity (according to N. Bogdanova). The research methodology is based on an interdisciplinary approach, since the concept of «life-creative culture of the individual» is analyzed at the intersection of sciences — philosophy, psychology, sociology and pedagogy, and as a construct it is formed taking into account the achievements of scientists from various fields of humanities. At the same time, the method of critical analysis of scientific literature was used. The theoretical principles of creativity as a source of formation of the spiritual potential

of future music specialists in musical art are characterized. The vectors of formation of the culture of life-creative personality of future music teachers are substantiated on the basis of the competence model of the music teacher T. Plyachenko. Using an axiological guideline, it was found that the formation of students' value orientations on highly artistic samples of Ukrainian and foreign music effectively takes place in creative art groups (choral, vocal, instrumental) that work in all higher education institutions under the leadership of famous artists. It is proved that one of the factors in the formation of a culture of life-creative personality of future music teachers is the participation of students in international and all-Ukrainian art competitions and festivals. O. Oleksiuk has developed a method of developing the spiritual potential of an individual in higher education, which is based on the principle of fractal harmony. It was revealed that the modernization of the content of music-pedagogical education in Ukraine requires not only to the updating and development of new educational programmes, but also new approaches to the organization of distance learning, independent educational and scientific activities of students, and the formation of their own learning trajectory. It is proved that the use of updated methods of educational activities proposed by Ukrainian scientists will help in the formation of a culture of life-creative personality of future teachers of music art in the context of spirituality.

Keywords. culture of life-creativity, spirituality, personality, music teacher, axiological instruction, higher education institutions.

Вступ. Постнекласичні ідеї в системі музично-педагогічної освіти початку ХХІ століття детермінують пошук джерел формування духовного потенціалу майбутніх фахівців музичного мистецтва. Одним з них є культура життєтворчості особистості.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення культури життєтворчості особистості перебуває на перетині наук — філософії, психології, соціології та педагогіки. Питання життєдіяльності та життєтворчості особистості в особливих умовах є предметом дослідження авторів колективної монографії за науковою редак-

цією М. М. Козяра¹. Привертають увагу порушені вченими питання: розвиток творчої особистості; психологічний супровід підготовки фахівців до діяльності в особливих умовах; вікові кризи як особливі умови життєдіяльності та життєтворчості особистості; навчання людини упродовж життя та психологічні умови формування професійної компетентності як запоруки наступної життєтворчості особистості у її професійній діяльності. Актуальність цього дослідження зростає в сучасних умовах російсько-української війни, кризових ситуаціях зумовлених нею.

У монографії Наталії Богданової розглядаються поняття «культури життєтворчості особистості», структура цього конструкту, світоглядні підвалини та ціннісно-орієнтаційний контекст життєтворчості особистості, основні чинники формування культури життєтворчості особистості тощо².

Духовність особистості в системі мистецької освіти на прикладі наукової школи доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка Ольги Миколаївни Олексюк обґрунтована у збірнику наукових праць вихованців цієї школи³. Саме така наукова школа як багатоглибке об'єднання забезпечує поряд з отриманням нових знань відтворення наукової концепції їхнього духовного лідера в наступних поколіннях учених, є добрим прикладом для наслідування.

Мета дослідження — розглянути стратегії формування культури життєтворчості особистості майбутніх вчителів музичного мистецтва. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі *завдання*: проаналізувати теоретичні засади життєтворчості в

¹ Життєдіяльність та життєтворчість особистості в особливих умовах: колективна монографія / упорядники: О. А. Кривопишина, Н. О. Терентьєва; за наук. ред. М. М. Козяра. Львів: СПОЛОМ, 2018. 527 с.

² Богданова Н. Культура життєтворчості особистості. Філософсько-світоглядний аналіз. Київ: НПУ ім. М. Драгоманова, 2011. 302 с.

³ Духовність особистості в системі мистецької освіти: зб. пр. наук. шк. д-ра пед. наук, проф. О. М. Олексюк. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2015. 192 с.

проекції філософії, психології, соціології та педагогіки; на цій основі запропонувати вектори формування культури життєтворчості особистості майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, оскільки поняття «культура життєтворчості особистості» проаналізоване на перетині наук — філософії, психології, соціології та педагогіки. При цьому використано метод критичного аналізу наукової літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження

1. Теоретичні засади життєтворчості

Н. Богданова визначає культуру життєтворчості особистості як «...процес її самореалізації і самоутвердження на основі гуманістичного ідеалу й у відповідності з культурними завоюваннями людства»¹. На думку вченої, структуру життєтворчості складають: «1) формування власної проекції особистості у майбутньому; 2) усвідомлення особистістю співвідношення цієї проекції з суспільним ідеалом і культурою, формування самосвідомості особистості; 3) становлення на цій основі таких елементів структури, як світогляд і система ціннісних орієнтацій; 4) діяльність (самотворчість) особистості; 5) самооцінка особистості»². Вчена, здійснюючи цілісний філософський аналіз проблеми життєтворчості, дискурсивно осмислює такі аспекти, як «...роль освіти в стратегії формування культури життєтворчості особистості; системно-цільове (стратегічне) планування культури життєтворчості особистості; провідні технології формування та реалізації культури життєтворчості особистості; проблема якості, успішності та ефективності культури життєтворчості особистості; проблема вимірювання тощо»³.

О. Кривопишина, розглядаючи психологічні особливості розвитку творчої особистості в особливих умовах життєдіяльності,

¹ Богданова Н. Культура життєтворчості особистості. Філософсько-світоглядний аналіз. С. 43.

² Там само. С. 43.

³ Там само. С. 8.

представляє авторську психофрактальну модель її розвитку. Авторкою «...емпірично доведено, що процес взаємодії творчої особистості з навколишнім “часо-простором” відбувається за фрамою S: у першому — пасивному — періоді первісної атракції формування творчої особистості на тлі визрівання певних мозкових структур (вертикальних, горизонтальних, латеральних) відбуваються різні впливи на неї фуркаційних чинників (феномен “травми” — феномен “зустрічі”) формується своєрідна “психофрактальна матриця” майбутнього творця. Власна психофрактальна матриця під час завершального етапу (період кризи 17–18 років) — вторинна атракція — становлення й остаточного визрівання всіх мозкових структур (опукла частина фрами S) вимагає нового втілення — у творчої особистості виникає свого роду “відповідь” на зовнішні впливи — бажання створити власний віртуальний простір самостійної оригінальної творчості»¹.

Н. Артюхіна, досліджуючи базові складові життєтворчості особистості (особливості її життєстійкості, психологічне благополуччя, психологічні межі та суверенність психологічного простору у юнацькому віці), пропонує модель взаємозв'язку між ними²:

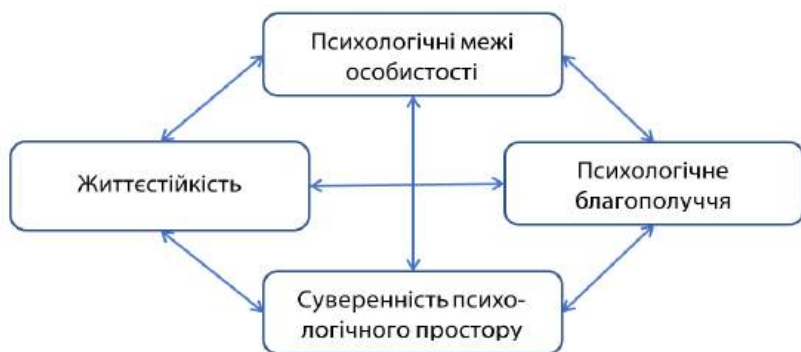

Рисунок 1. Модель взаємозв'язку між базовими складовими життєтворчості особистості.

¹ Життєдіяльність та життєтворчість особистості в особливих умовах: колективна монографія. С. 5.

² Артюхіна Н. В. Базові складові життєтворчості особистості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 2. Т. 1. С. 11.

Життєстійкість авторка представляє «...як систему упевненостей про себе, про світ, про свої стосунки зі світом. Тобто життєстійкість як психологічна характеристика може стати основою для формування суверенності психологічного простору людини, для відстоювання нею своїх власних територіальних меж та успішного перероблювання (асиміляції) або нівелювання негативних зовнішніх впливів, що є дуже важливим для процесу життєтворчості. Саме життєстійкість дозволяє людині виносити тривогу, невідомість та незмінність у випадку екзистенційного вибору»¹.

Суверенність психологічного простору та життєстійкість уможливляють конгруентну внутрішню свободу, згоду із собою, самостійність вибору особистості й відповідальність за нього. Формування цих якостей особливо актуалізується в умовах війни та інших загроз.

Оскільки особистість задовольняє власні потреби в соціальному просторі, то «...вона має балансувати між задоволенням власних потреб і потребами суспільства; вона повинна підтримувати рівновагу між внутрішніми механізмами функціонування та умовами соціально-психологічного простору. Отже, з одного боку є необхідним включення людини в життя соціуму, актуалізація її певних соціальних компетенцій і спрямованість на соціальні норми, а з іншого боку для життя людини також необхідна орієнтація на власні інтереси, особистісне зростання»².

Допомогти молодій людині у цьому балансуванні можуть викладачі закладів вищої освіти (ЗВО), які, зберігаючи суверенність психологічного простору й психологічні межі особистості, делікатно можуть сприяти молодим людям впоратися зі стресовими ситуаціями та випробуваннями, використовуючи арт-терапевтичні вправи.

Саме в третьому завершальному періоді свого формування творча особистість перебуває на навчанні у закладі вищої освіти. Від тих умов, які будуть створені в ньому для цього розвитку,

¹ Там само. С. 11.

² Там само. С. 12.

значною мірою залежить рівень сформованості культури життєтворчості особистості і її духовний потенціал загалом.

Т. Пляченко досліджує аксіологічні основи музичного мистецтва як засобу виховання, визначає сутність цінностей, характеризує значення освітніх і духовних цінностей у професійній діяльності вчителя, розкриває зміст аксіологічної складової компетентнісної моделі вчителя музичного мистецтва¹.

У колективній монографії українських і литовських учених обґрунтовано горизонт духовності виховання як феномен реальності і фактор розвитку педагогічного процесу в контексті сучасної парадигми освіти². Це дослідження поглиблює наукове розуміння сутності, умов і механізмів становлення особистості суб'єктом духовності середовища, збагачує загальну теорію виховання, відкриває можливості для пошуків нових способів демократизації суспільства.

Розглядаючи **духовність** як центральний компонент виховання людини, І. Бех пропонує компонентну технологію сходження зростаючої особистості до духовних цінностей³, М. Кириченко концептуалізує мережеву онлайн-культуру особистості в дискурсивному просторі віртуальної реальності⁴.

¹ Пляченко Т. М. Аксіологічна настанова як складова компетентнісної моделі вчителя музичного мистецтва. *Духовність особистості в системі мистецької освіти*: зб. пр. наук. шк. д-ра пед. наук, проф. О. М. Олексюк. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2015. С. 17–26.

² Горизонт духовності виховання: колективна монографія / уклали й підготували Йонас Кевішас та Олена М. Отич. Вільнюс: Žuvėdra, 2019. 584 с.

³ Бех І. Компонентна технологія сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. *Горизонт духовності виховання*: колективна монографія / уклали й підготували Йонас Кевішас та Олена М. Отич. Вільнюс: Žuvėdra, 2019. С. 39–54.

⁴ Кириченко М. О. Концептуалізація мережевої онлайн-культури особистості в дискурсивному просторі віртуальної реальності. *Горизонт духовності виховання*: колективна монографія / уклали й підготували Йонас Кевішас та Олена М. Отич. Вільнюс: Žuvėdra, 2019. С. 64–73.

У концептуальній моделі І. Беха визначено компоненти та цілі етапів сходження особистості до духовних цінностей: когнітивний (пізнавальний) компонент — усвідомлення вихованцем змісту й сенсу певної духовної цінності; емоційно-ціннісний компонент — осмислення емоції бажання та її об'єднання з конкретною духовною цінністю; компонент довільного імпульсу — підкріплення емоційно-збагаченого змісту цінності вольовим зусиллям; поведінково-практичний компонент — перетворення вихованця на суб'єкта духовного вчинку; самоціннісний компонент — вихованець як суб'єкт самоцінності (самохвалення, самоповага, самокритика).

Реалізація запропонованої компонентно-процесуальної технології (моделі) І. Беха передбачає свідоме привласнення вихованцем певної духовної цінності.

О. Олексюк здійснює теоретичний аналіз феномену музичної виразності як трансцендентної умови духовного виховання людини у сфері музичного мистецтва та розробляє методику розвитку духовного потенціалу особистості з її наступним впровадженням в освітній процес вищої школи, ґрунтуючись на принципі фрактальної гармонії¹.

Важливою проблемою сучасності постає становлення онлайнової культури особистості в інформаційному просторі. М. Кириченко з тривогою наголошує: «...особистість сьогодні формується в штучному віртуальному світі, який створює її нецілісний і розірваний образ. У зв'язку з цим девальвується гуманістичний потенціал сучасної культури»². Тому, в контексті віртуального простору «...особистість має вибірково ставитися до інформації, ранжувати її, не брати на віру, формувати ціннісно-сміслові ідеали, які сприятимуть набуттю особистістю цілісності, а не ро-

¹ Олексюк О. М. Музична виразність як трансцендентна умова духовного виховання людини. *Горизонт духовності виховання: колективна монографія* / уклали й підготували Йонас Кевішас та Олена М. Отич. Вільнюс: Žuvėdra, 2019. С. 143–154.

² Кириченко М. О. Концептуалізація мережевої онлайнової культури особистості в дискурсивному просторі віртуальної реальності. С. 64.

зірваності»¹. Виходячи з цієї позиції, викладачі ЗВО в рамках навчальних дисциплін, які вони викладають, мають допомогти студентам у ранжуванні інформації та її оцінюванні.

Проаналізувавши різні стратегії формування успішної життєтворчості особистості, О. Даценко приходить до висновку: «Науковці не дають конкретної відповіді на це питання, зазначаючи про те, що результати життєдіяльності виявляють свою значущість у відповідності до особистісних прагнень, потреб, уявлень про успішне існування в умовах що склалися. Якщо, наприклад, людина орієнтована на споживання, то для неї успішними будуть рецептивні стратегії, якщо в пріоритеті духовність, творчість та саморозвиток то, зазвичай вектор життєтворчих дій буде спрямований на розкриття креативного потенціалу, пізнавальних можливостей, вольового ресурсу, соціального досвіду та духовного багатства людини»².

Підсумовуючи теоретичні засади формування культури життєтворчості особистості встановлено, що це поняття, перебуваючи в орбіті різних наук, потребує подальших досліджень у більш точному визначенні. Ґрунтуючись на досягнутому, привертаємо увагу до практичної реалізації формування цього конструкту.

2. Вектори формування культури життєтворчості особистості майбутніх вчителів музичного мистецтва

Період навчання у ЗВО є важливим етапом формування життєтворчості особистості, оскільки в цей час відбувається свідомо особистісна самореалізація, професійне самовизначення і самоствердження молодोї людини. «В різноманітті студентської діяльності (навчальної, наукової, виховної, творчої, спортивної тощо) формується багатогранна доросла, самодостатня особистість, активний суб'єкт соціокультурної життєтворчості, людина зі стійким набором когнітивних, етичних і естетичних переконань»³.

¹ Там само. С. 64.

² Даценко О. А. Технології життєтворчості особистості. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2018. № 8. С. 6–14.

³ Богданова Н. Культура життєтворчості особистості. Філософсько-світоглядний аналіз. С. 154.

І. Мачуліна наголошує: «Випускник вузу в ХХІ столітті повинен бути перш за все суб'єктом сучасної культури, носієм високої моральності і соціальної активності. Конформізм, пасивність фахівців з вищою освітою повинні залишитися в минулому. Тільки на фоні залучення до сучасної культури повинні формуватися необхідні для успішної діяльності випускника професійні якості, оскільки фахівець без високих етичних якостей, без усвідомлення загальнолюдських і культурних цінностей може бути соціально небезпечним»¹.

Таким чином, у ЗВО молода людина не тільки набуває професійні знання, уміння та навички, але й відбувається формування «...інтелігентних здатностей особистості, які у будь-якій сфері наукової чи прикладної діяльності проявляються насамперед в готовності до творчості, перетворення з метою вдосконалення, гуманізації тієї чи іншої сфери людської діяльності. Тобто, результатом вищої освіти є не просто отримання професійних здібностей, а становлення професійно-діяльних основ культури життєтворчості особистості, які проявляються у готовності і здатності до інноваційної діяльності, до удосконалення технологій виробництва, до світоглядно-ціннісної гуманізації будь-якої сфери соціального функціонування»².

Якщо розглядати людське життя в еволюційно-історичному вимірі, то навчання у ЗВО є порівняно невеликим періодом за часовими мірками. Однак, якщо проектувати його на все подальше життя особистості, то він надзвичайно важливий.

О. Олексюк пропонує *поетапну методику розвитку духовного потенціалу особистості* у вищій школі, яка ґрунтується на принципі фрактальної гармонії — цілісного розвитку людини: духовного (емоційного, естетичного, інтелектуального) і фізичного як системи, де кожен елемент знаходиться у взаємозв'язку

¹ Мачуліна І. І. Вища освіта як чинник формування культури особистості. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*: зб. наук. пр. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В. Каразіна, 2005. С. 610.

² Богданова Н. Культура життєтворчості особистості. Філософсько-світоглядний аналіз. С. 154.

і взаємозалежності один з одним¹. Для її реалізації пропонуються такі методи: *метод музичного руху*, сутність котрого «...полягає в організації цілісного сприйняття музики, цілісного руху та формування здатності до творчого створення музично-рухового образу (виразної форми руху, яка втілює музичний зміст); *оволодіння технікою тілесно-м'язової релаксації*, «...яка допомагає активізувати підсвідомість, "розчути" інтуїтивні відповіді, водночас досягти психологічної і тілесної розкнутості, підвищити функціональну активність всіх органів чуття тощо»; методи *дивінаційної техніки*, в яких «...переважають безсвідомі дії, які засновані на внутрішньому стимулюванні, відсутності аналізу ситуації, неусвідомленості можливих наслідків»; *заняття-есе* — написання невеликих музичних нарисів після прослуховування музичних творів; *метод синектики* — для оволодіння поняттями «синестезія» та «ідентифікація»².

Т. Пляченко вибудовує компетентнісну модель учителя музичного мистецтва, яка передбачає «...комплекс фахових компетентностей ідеального фахівця, який складають фахово необхідні особистісні якості, професійно-педагогічна компетентність і функціональна спроможність»³.

Аксіологічну настанову вчителя музичного мистецтва авторка вбачає в:

«— позитивному ставленні до професійної діяльності та зацікавленості в її здійсненні (усвідомлення соціальної значущості роботи вчителя музичного мистецтва; можливість реалізувати свої організаторські, педагогічні й музичні здібності; реалізація власного творчого потенціалу в педагогічній і концертно-вико-

¹ Олексюк О. М. Музична виразність як трансцендентна умова духовного виховання людини. С. 149.

² Там само. С. 149–153.

³ Пляченко Т. М. Аксіологічна настанова як складова компетентнісної моделі вчителя музичного мистецтва. *Духовність особистості в системі мистецької освіти*: зб. пр. наук. шк. д-ра пед. наук, проф. О. М. Олексюк. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2015. С. 25.

навській діяльності; актуалізація набутих за час навчання знань, умінь і навичок);

— усвідомленні естетичної цінності та виховних функцій музичного мистецтва (формування ціннісних орієнтацій учнів на високохудожніх зразках вітчизняної і зарубіжної музики; дотримання принципів поліфункціональності, різножанровості, доступності, педагогічної доцільності у формуванні навчального репертуару; розширення художньо-естетичного досвіду учнів);

— орієнтації у професійній діяльності на ідеальну модель (освітньо-кваліфікаційну характеристику) вчителя музичного мистецтва та досвід роботи кращих музичних педагогів, музикантів-виконавців, керівників музичних колективів;

— формуванні власного професійного ідеалу та вихованні в собі фахово необхідних якостей відповідно до створеного ідеалу (саморозвиток і самовдосконалення);

— єдності інтелектуальної, естетичної і духовної сфер діяльності (спрямування своєї дослідницької та музично-творчої діяльності на розвиток власного духовного потенціалу; спрямування практичної педагогічної і музично-виконавської діяльності на формування в учнів толерантності, духовності, естетичного смаку та ціннісних орієнтацій у сфері музичного мистецтва; стимулювання творчої самореалізації учнів в активній музично-виконавській діяльності);

— сформованості загальної культури (мовлення, поведінки, одягу; спілкування в педагогічному і творчому колективах; сценічна культура та творчий імідж тощо);

— бажанні та готовності формувати означені якості у своїх вихованців засобами музичного мистецтва»¹.

Формування ціннісних орієнтацій студентів на високохудожніх зразках вітчизняної і зарубіжної музики відбувається у **творчих мистецьких колективах** (хорових, вокальних, інструментальних), які працюють у всіх вищих навчальних закладах під керівництвом відомих митців. Так, окрасою Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного універси-

¹ Там само. С. 25–26.

тету імені Василя Стефаника є навчально-академічний студентський мішаний хор (заснований у 1968 р., керівники — В. Їжак, О. Ничай¹, Ж. Зваричук), вокальний ансамбль «Росинка» (заснований у 1967 р., студенткою Х. Михайлюк — нині професор, заслужений діяч мистецтв України)², оркестр народних інструментів (керівники — народний артист України, професор П. Терпелюк, доцент, кандидат мистецтвознавства Ю. Гулянич), симфонічний оркестр (керівник — народний артист України Р. Дорожівський), ансамбль бандуристів і квартет бандуристок «Гердан» (керівник — доктор мистецтвознавства, професор В. Дутчак), дует акордеоністів «Концертіно» (у складі — професор, доктор мистецтвознавства М. Черепанин, доцент, кандидат мистецтвознавства М. Булда) та інші³. Участь у таких мистецьких колективах стимулює студентів до творчості.

Ще одним із факторів формування культури життєтворчості особистості майбутніх вчителів музичного мистецтва є **участь у міжнародних та всеукраїнських мистецьких конкурсах і фестивалях**. Так, від 2007-го року Навчально-науковий інститут мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника проводить Всеукраїнський конкурс молодих вокалістів імені Іри Маланюк, до участі в якому запрошуються студенти

¹ «Окрилена хоровою піснею». Ольга Ничай: диригент, педагог, музично-громадський діяч (до 80-річчя від дня народження Заслуженого працівника культури України, професора Ольги Ничай та 20-річчя заснування Навчально-наукового інституту мистецтв): науково-популярні нариси / за редакцією Г. Карась, Л. Романюк. Івано-Франківськ: Фоліант, 2021. 442 с.: фото.

² «Творче життя — як крапля роси» (до 80-річчя від дня народження заслуженої діячки мистецтв України, професорки Христини Михайлюк та 55-річчя створення народного вокального ансамблю «Росинка»): науково-популярні нариси / за редакцією Г. Карась; автори-упорядники Г. Карась, М. Ортинська, О. Черсак, О. Молодій. Івано-Франківськ, 2022. 491 с.

³ Навчально-науковий інститут мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (2001–2021 рр.): довідково-презентаційне видання під заг. ред. А. В. Грицана. Івано-Франківськ: Фоліант, 2021. 368 с.

ЗВО. Переможці цього конкурсу сьогодні плідно працюють на оперних та філармонійних сценах України, Польщі, США. Кафедра методики музичного виховання та диригування цього навчального закладу проводила Всеукраїнський студентський конкурс диригентів.

На базі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка проводяться фестивалі хорової музики, на базі Мелітопольського державного педагогічного університету — Всеукраїнський фестиваль слов'янської фортепіанної музики, на базі Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка — Міжнародний музичний фестиваль «Срібні струни» та багато інших.

Для того, щоб у студентів була мотивація вчитися, щоб процес навчання був для них цікавим і корисним, важливо змінити систему навчання, яка враховувала би їхні нахили, здібності, можливості.

Самостійна навчальна діяльність, на яку в навчальному плані відводиться значна кількість годин, має бути вдало скоординована і цілеспрямована. Важливо виховувати у студентів прагнення і вміння до самовиховання і самовдосконалення, адже саме ці якості допомогатимуть у майбутній практичній діяльності фахівця. Разом з тим, викладачі мають здійснювати контроль за самостійною роботою студентів впродовж усього періоду навчання. В. Черкасов підкреслює: «Зміст самостійної роботи студентів з фахових дисциплін визначався робочою навчальною програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладачів. Самостійна робота забезпечувалася системою навчально-методичних засобів, а саме: підручниками, навчально-методичними посібниками, репертуарними збірниками, хрестоматіями, практикумами тощо. Викладачі фахових кафедр розробляли методичні матеріали для самостійної роботи, в яких передбачалося проведення самоконтролю з боку студентів»¹.

¹ Черкасов В. Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.): навчальний посібник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2011. С. 205.

Високий рівень свободи в навчально-виховному процесі зумовляє вибір студентом **власної траєкторії навчання**, тобто вибір освітніх програм, курсів, викладача. «Освітня програма не має стримувати розвиток особистості, обмежувати її право на успіх, пред'являти нереальні вимоги, прирікаючи на постійні невдачі. Атмосфера свободи науки характеризується тим, що студенти вільно обговорюють проблеми, не бояться робити помилки, співпрацюють у навчанні, бачать у викладачеві джерело досвіду, знань, старшого члена групи»¹.

Модернізація змісту музично-педагогічної освіти відбувається в Україні з початку XXI століття. Ці аспекти розкриває В. Черкасов, наголошуючи на оновленні навчальних програм, їх міждисциплінарності, введенні раніше забороненого контенту². Автор наводить приклади нових форм роботи. Так, в Мелітопольському державному педагогічному університеті введено художньо-виконавський аналіз творів великої форми, поліфонії, розгорнутої п'єси та п'єси зі слухання музики в школі. На заняттях з методики музичного виховання на мистецькому факультеті Криворізького державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка «...практикувалося створення кожним студентом власного альбому з народними та дитячими піснями, що давало можливість студентам звертатися до наукових джерел та довідкової літератури, фольклорних пісенних збірників і хрестоматій»³. У Тернопільському державному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка впроваджено інтерактивні програми з усіх дисциплін на кафедрі інструментальної музики, «...створено комплекси навчально-методичного забезпечення самостійної роботи студентів»⁴. При цьому викладачі вивчали

¹ Іванова С. О. Особистісно орієнтована освіта як чинник формування особистості майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 148. Черкаси, 2009. С. 48.

² Черкасов В. Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.): навчальний посібник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2011. С. 202–217.

³ Там само. С. 204.

⁴ Там само. С. 204.

регіональний фольклор, узагальнювали досвід учителів-новаторів із запровадження концепції мистецької освіти й авторських програм.

Однією з нових форм роботи є проведення **майстер-класів** із спеціальних дисциплін. Так, у лютому 2022 року майстер-класи з постановки голосу проводились на кафедрі методики музичного виховання та диригування Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Педагоги — оперні співаки Ірина Житинська та Станіслав Куфлюк, які є солістами провідних оперних театрів Республіки Польща, щедро ділилися своїм безцінним досвідом, набутим на кращих сценах Європи та світу¹.

О. Олексюк пропонує використовувати **метафоризацію** у педагогічному дискурсі ЗВО, яка дає змогу: «...активізувати творчі здібності суб'єктів взаємодії, долаючи існуючі стереотипи, які, можливо, уже сформувались при невдалих спробах вирішити проблему на практиці; переключити увагу учасників педагогічної взаємодії з бачення перепон до бачення можливостей»². Вчена наводить приклад упровадження метафоризації в освітній процес Київського університету імені Бориса Грінченка — проведення сторітелінгу під назвою «Ми вдвох однією журились журбою, і щастям раділи одним»³.

В. Черкасов резюмує з цього приводу: «... використання нових форм роботи та запровадження інноваційних педагогічних технологій при вивченні фахових дисциплін сприяло формуванню творчої особистості сучасного вчителя музики, спроможного вирішувати актуальні питання теорії і практики мистецької освіти»⁴.

¹ Свято оперної музики. URL: <https://kmvd.pnu.edu.ua/2022/02/16/>

² Олексюк О. М. Метафоризація духовного розвитку особистості у вищій мистецькій освіті. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: зб. наук. пр. / Гол. редактор Г. П. Шевченко. Вип. 2 (101), Ч. 1. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. С. 129.

³ Там само. С. 132.

⁴ Черкасов В. Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.). С. 205.

Діяльність навчальних закладів України в умовах війни зобов'язує вжити низку заходів для модернізації освіти: провести інноваційні зміни технологій навчального процесу, зокрема застосування дистанційних систем навчання, підвищення ролі самостійної роботи, створення індивідуальних програм тощо; зміцнити матеріально-фінансову базу освіти. При цьому, «...обґрунтовується педагогічна доцільність використання у процесі формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери “людина — людина” особистісно орієнтованих технологій, організації педагогічної взаємодії за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, технологій колективної розумової діяльності та проектного навчання, вдосконалення професійно важливих комунікативних якостей студентів, що забезпечують технології контекстного навчання та формування комунікативної культури»¹.

Система **дистанційного навчання** в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника розпочала діяти ще до пандемії коронавірусу і початку повномасштабного вторгнення російського ворога. Далекоглядність ректорату закладу і праця викладачів забезпечила доступність всіх студентів до навчальних дисциплін, оптимальної комунікації з викладачами. Питання якості викладання дисциплін в університеті перебуває в полі зору ректорату і з цією метою на сайті навчально-наукового центру дистанційного навчання та моніторингу освітньої діяльності періодично проводяться анонімні опитування студентів².

Реалії російсько-української війни спонукали викладачів кафедри методики музичного виховання та диригування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника розробити у 2024 році *нову освітню програму* «Теорія і методика мистецької освіти та арт-реабілітаційні практики» для ба-

¹ Життєдіяльність та життєтворчість особистості в особливих умовах: колективна монографія. С. 418.

² Навчально-науковий центр дистанційного навчання та моніторингу освітньої діяльності Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. URL: <https://cee.pnu.edu.ua/>

калаврів спеціальності 014 Середня освіта 014.13 Музичне мистецтво, за якою навчатимуться цьогорічні вступники.

За підтримки програми транскордонного співробітництва «Польща — Україна 2014–2020» викладачами цієї кафедри впродовж двох років (01.01.2020 — 31.12.2021) було реалізовано проєкт «*TouchingThePast*»¹. Його метою було продемонструвати людям з вадами зору, у т. ч. музикантам, в Люблині (Польща) та Івано-Франківську (Україна) можливості пізнання об'єктів та тактильної графіки, так, щоб вони могли також поділитися цим досвідом з іншими незрячими та слабозорими людьми. Проєкт дозволив людям з вадами зору в обох містах брати активнішу участь у культурному житті. Тепер вони змогли відвідувати музеї та мати доступ до творів мистецтва. Більше того, проєкт надав можливість розпочати довгострокову співпрацю між культурними закладами регіону у рамках проведення спільних заходів, обмінів, що підвищило обізнаність про ті виклики, з якими стикаються люди з особливими потребами по обидва боки українсько-польського кордону.

Висновки. Сьогодні нагальною є цілеспрямована діяльність керівників та професорсько-викладацького складу ЗВО щодо формування у студентів професійних, морально-психологічних, особистісних якостей, їх мобілізації на успішне виконання освітньо-виховних завдань. Усі структури ЗВО мають сприяти прагненню студентів «...до творчості і самоствердження, надавати всі можливі засоби для самореалізації студента, при цьому піднімати на необхідний рівень його професійну підготовку, підвищувати його конкурентоспроможність на ринку праці, адже забезпеченість працею за бажаною професією є одним з головних особистісних показників вдалої життєтворчої діяльності»².

Доведено, що використання запропонованих українськими вченими оновлених методик навчально-виховної діяльності до-

¹ Невидима спадщина: обмін та впровадження передового досвіду щодо доступності культурних надбань для людей з порушенням зору. URL: <https://www.pbu2020.eu/ua/projects2020/425>

² Богданова Н. Культура життєтворчості особистості. Філософсько-світоглядний аналіз. С. 155.

поможе у формуванні культури життєтворчості особистості майбутніх вчителів музичного мистецтва в контексті духовності.

Література

1. Артюхіна Н. В. Базові складові життєтворчості особистості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 2. Т. 1. С. 10–16.
2. Бех І. Компонентна технологія сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. *Горизонт духовності виховання: колективна монографія* / уклали й підготували Йонас Кевішас та Олена М. Отич. Вільнюс: Žuvėdra, 2019. С. 39–54.
3. Богданова Н. Культура життєтворчості особистості. Філософсько-світоглядний аналіз. Київ: НПУ ім. М. Драгоманова, 2011. 302 с.
4. Горизонт духовності виховання: колективна монографія / уклали й підготували Йонас Кевішас та Олена М. Отич. Вільнюс: Žuvėdra, 2019. 584 с.
5. Даценко О. А. Технології життєтворчості особистості. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2018. № 8. С. 6–14.
6. Духовність особистості в системі мистецької освіти: зб. пр. наук. шк. д-ра пед. наук, проф. О. М. Олексюк. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2015. 192 с.
7. Життєдіяльність та життєтворчість особистості в особливих умовах: колективна монографія / упорядники: О. А. Кривопишина, Н. О. Терентьєва; за наук. ред. М. М. Козяра. Львів: СПОЛОМ, 2018. 527 с.
8. Іванова С. О. Особистісно орієнтована освіта як чинник формування особистості майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 148. Черкаси, 2009. С. 47–50.
9. Кириченко М. О. Концептуалізація мережевої онлайн-культури особистості в дискурсивному просторі віртуальної реальності. *Горизонт духовності виховання: колективна монографія* / уклали й підготували Йонас Кевішас та Олена М. Отич. Вільнюс: Žuvėdra, 2019. С. 64–73.
10. Мачуліна І. І. Вища освіта як чинник формування культури особистості. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*: зб. наук. пр. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В. Каразіна, 2005. С. 610–614.
11. Навчально-науковий інститут мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2001–2021 рр.): до-

- відково-презентаційне видання під заг. ред. А. В. Грицана. Івано-Франківськ: Фоліант, 2021. 368 с.
12. Навчально-науковий центр дистанційного навчання та моніторингу освітньої діяльності Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. URL: <https://cee.pnu.edu.ua/>
 13. Невидима спадщина: обмін та впровадження передового досвіду щодо доступності культурних надбань для людей з порушенням зору. URL: <https://www.pbu2020.eu/ua/projects2020/425>
 14. «Окрилена хоровою піснею». Ольга Ничай: диригент, педагог, музично-громадський діяч (до 80-річчя від дня народження Заслуженого працівника культури України, професора Ольги Ничай та 20-річчя заснування Навчально-наукового інституту мистецтв): науково-популярні нариси / за редакцією Г. Карась, Л. Романюк. Івано-Франківськ: Фоліант, 2021. 442 с.: фото.
 15. Олексюк О. М. Метафоризація духовного розвитку особистості у вищій мистецькій освіті. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: зб. наук. пр. / Гол. редактор Г. П. Шевченко. Вип. 2 (101), Ч. 1. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. С. 127–136.
 16. Олексюк О. М. Музична виразність як трансцендентна умова духовного виховання людини. *Горизонт духовності виховання*: колективна монографія / уклали й підготували Йонас Кевішас та Олена М. Отич. Вільнюс: Žuvėdra, 2019. С. 143–154.
 17. Пляченко Т. М. Аксиологічна настанова як складова компетентнісної моделі вчителя музичного мистецтва. *Духовність особистості в системі мистецької освіти*: зб. пр. наук. шк. д-ра пед. наук, проф. О. М. Олексюк. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2015. С. 17–26.
 18. Свято оперної музики. URL: <https://kmvd.pnu.edu.ua/2022/02/16/свято-оперної-музики/>
 19. «Творче життя — як крапля роси» (до 80-річчя від дня народження заслуженої діячки мистецтв України, професорки Христини Михайлюк та 55-річчя створення народного вокального ансамблю «Росинка»): науково-популярні нариси / за редакцією Г. Карась; автори-упорядники Г. Карась, М. Ортинська, О. Черсак, О. Молодій. Івано-Франківськ, 2022. 491 с.
 20. Черкасов В. Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.): навчальний посібник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2011. 380 с.